

Modality, Logical Probability, and the Trinity: A Defence of Weak Skepticism

Modalita, logická pravděpodobnost a Trojice: Obhajoba umírněného skepticismu

Autoreferát k disertační práci

Mgr. Vlastimil Vohánka

1. Disertace je příspěvkem k analytické epistemologii náboženství. Tato disciplína představuje snahy o logicky členěné pojednání epistemického statusu náboženských tvrzení. Epistemický status se týká rozumnosti, pravděpodobnosti, přijatelnosti, evidentnosti, apod. Analytická epistemologie náboženství doznala rozmachu v posledních 50 letech, v prvé řadě díky působení amerického filosofa Alvina Plantingy (*1932). Zejm. na filosofickou literaturu tohoto nedávného původu disertace navazuje. Vedle Plantingy práce zohledňuje nejen publikace britského velikána filosofie náboženství Richarda Swinburna (*1934), předního amerického odborníka na otázku pravděpodobnosti křesťanství Timothyho McGrewa (*1965) a dalších současných analytických filosofů, ale i – byť méně detailněji – postřehy některých středověkých a raně moderních scholastiků a pozice vybraných anglicky píšících apologetů 18. a 19. století.

2. Práce se (kriticky) zabývá praktickou možností dosažení evidentního náhledu logické možnosti nebo nenulové logické pravděpodobnosti učení o Trojici, resp. křesťanství, a to nezávisle na náboženské zkušenosti. V úvodu (část I) je osvětlena pozoruhodnost tohoto tématu pro debatu o kognitivních mezích náboženského či světonázorového diskurzu.

3. Hájím (v části IV) tezi, že je prakticky nemožné, ve specifikovaném smyslu tzv. psychologické nemožnosti, aby nezávisle na náboženské zkušenosti bylo evidentní, že učení o Trojici je logicky možné. Tuto tezi nazývám Umírněným modálním skepticismem o učení o Trojici (zkráceně UMST).

4. Z UMST vyvozují (již v části III), že stranou náboženské zkušenosti je prakticky vyloučen evidentní náhled, že učení o Trojici má nenulovou logickou pravděpodobnost (vzhledem ke všemu, co je evidentní); nebo že křesťanství má nenulovou logickou pravděpodobnost.

5. Učení o Trojici chápu jako propozici, že existuje právě jeden Bůh, ale přitom tři osoby, z nichž je každá Bohem. Křesťanství pak jako složenou propozici zahrnující mj. učení o Trojici. Bohem míním všemohoucí jsoucno (nesložené z jiných jsoucnen). Náboženskou zkušeností rozumím zkušenost vyloženou jejím subjektem jako zkušenost Boha nebo něčeho nadpřirozeného. Praktickou, resp. psychologickou nemožností evidentního náhledu míním nemožnost pro lidské bytosti a vzhledem k dostupným informacím. Pojem evidentnosti se, dle mého soudu, nejlépe vymezí příklady. Evidentní jsou propozice jako: nyní myslím; $2 + 3 = 5$; součet vnitřních úhlů trojúhelníku se rovná součtu dvou pravých úhlů, apod. (Pozn.: Jak vidno, logická nutnost ani vnitřní samozřejmost /angl. „self-evidence“/ není nutnou podmínkou evidentnosti.) Logická možnost propozice se v disertaci chápe jako

absence vnitřně rozporné propozice vyplývající z dané propozice. Vyplýváním se v disertaci rozumí analyticky pravdivá materiální implikace. Analytická pravdivost propozice je chápána jako pravdivost pouze na základě obsahu jejích pojmů. Konečně, logická pravděpodobnost je pojímána jako míra podpory (jinak řečeno, míra vyplývání), jež propozice udílí jiné propozici, a to pouze na základě jejich pojmového obsahu. (Více k užitým pojmům v části II.)

6. Coby obhajoba UMST je nabídnut nededuktivní argument ubírající se cestou kritiky hlavních dosavadních pokusů o to učinit logickou možností učení o Trojici evidentní nezávisle na náboženské zkušenosti. Navrhuji jednotnou a logicky vyčerpávající kategorizaci takových pokusů, a to pomocí tří následujících dichotomií: z pravdivosti učení o Trojici – nikoli z pravdivosti učení o Trojici, *a priori* – *a posteriori*, ze svědectví – nikoli ze svědectví. Hodnotím hlavní pokusy v rámci jednotlivých kategorií navržené kategorizace. Diskutované pokusy selhávají kvůli: vnitřní nesamozřejmosti modálního statusu učení o Trojici; pochybným předpokladům metafyzických argumentů pro pravdivost tohoto učení za předpokladu existence Boha (např. svrchovaná boží láska vyžaduje víc než jednu boží osobu); pochybným předpokladům logických argumentů pro logickou možnost učení o Trojici (např. co je formálně logicky možné, je i logicky možné); jisté míře nejistoty v poznání zprostředkovaném svědectvím; a epistemické prioritě logické možnosti vůči nenulové logické pravděpodobnosti. Z neúspěšnosti všech diskutovaných pokusů – jež pokládám za pokusy hlavní či nejnadějnější – indukují neúspěšnost všech dosavadních pokusů (o evidentní logickou možnost učení o Trojici stranou náboženské zkušenosti). Z neúspěšnosti všech dosavadních pokusů pak indukují psychologickou nemožnost úspěchu takových pokusů. Tím dovršuji obhajobu UMST. (Více v části IV.)

7. Výše (v bodu 4) uvedené důsledky UMST hájím dvěma argumenty. Argument první lze shrnout následovně. Pokud křesťanství může mít (ve smyslu psychologické možnosti) evidentně (stranou náboženské zkušenosti) nenulovou logickou pravděpodobnost, může ji mít evidentně i učení o Trojici. Je totiž (resp. může být) evidentní, že logická pravděpodobnost konjunktury není nikdy menší než logická pravděpodobnost konjunkce. Pokud ale učení o Trojici může mít evidentně nenulovou logickou pravděpodobnost, pak toto učení také může být evidentně logicky možné. Je totiž evidentní, že propozice má nenulovou logickou pravděpodobnost, jen když je logicky možná. Avšak dle (obhájené) teze UMST učení o Trojici nemůže být (stranou náboženské zkušenosti) evidentně logicky možné. Proto učení o Trojici, a tím spíše ani křesťanství, nemůže mít evidentně (stranou náboženské zkušenosti) nenulovou logickou pravděpodobnost.

Argument druhý je podobný prvnímu. Pokud křesťanství může mít evidentně (a přitom nezávisle na náboženské zkušenosti) nenulovou logickou pravděpodobnost, potom křesťanství může být evidentně logicky možné (resp. nikoli analyticky nepravdivé). Je totiž evidentní, že propozice má nenulovou logickou pravděpodobnost, jen když je logicky možná (resp. nikoli analyticky nepravdivá). Pokud ale křesťanství může být evidentně logicky možné, pak i učení o Trojici může být evidentně logicky možné. Je totiž evidentní, že konjunktura je logicky možná, jen když je každý její konjunkt

logicky možný. Avšak dle UMST učení o Trojici nemůže být (nezávisle na náboženské zkušenosti) evidentně logicky možné. Takže učení o Trojici, a tím spíš ani křesťanství, nemůže mít evidentně (nezávisle na náboženské zkušenosti) nenulovou logickou pravděpodobnost. (Podrobněji o obou argumentech část III.)

8. Disertace poskytuje zevrubnou reakci na specifickou námitku proti užitému principu přinejlepším nulové logické pravděpodobnosti každé logicky nemožné (resp. analyticky nepravdivé) propozice. Dle této námitky lze z pozorování indukovat vysokou, ale přitom ne-100% logickou pravděpodobnost pro některé logicky nutné propozice (např. každý rovnostranný trojúhelník je rovnoúhlý). Následně by šlo logicky nemožným negacím takových propozic korektně připsat nízkou, ale přitom nenulovou logickou pravděpodobnost. Podstata mé odpovědi na tuto námitku spočívá v identifikaci a podtržení problematičnosti implicitního předpokladu takových indukcí (na matematické či geometrické závěry). Tímto předpokladem je to, že logické pravděpodobnosti jsou nejen pro logicky nahodilé, ale i pro logicky nutné a logicky nemožné závěry určeny pouze induktivními logickými vztahy. (Podrobněji část V.)

9. Značný prostor je věnován objasnění toho, co disertace netvrdí, ani nehájí. Neřeší otázku, zda jsou učení o Trojici, křesťanství či jejich logická možnost: epistemicky justifikované; dobře zdůvodněné; plausibilně logicky pravděpodobné (byť nikoli evidentně stranou náboženské zkušenosti); nebo pravděpodobné v jiném než logickém smyslu. (Obširněji část VI.)

10. Na závěr autoreferátu podotýkám, že disertace byla napsána v anglickém jazyce kvůli jejímu zpřístupnění pro filosofy náboženství v anglicky mluvících zemích; mj. pro ty, s nimiž jsem o některých jejích částech vedl korespondenci (R. Swinburne, T. McGrew, Lydia McGrew, James Franklin, aj.).